

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію
Ван Сяююй «Психоаналітичні виміри художньої прози
Івана Франка 1880–1900-х років»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук зі спеціальності
10.01.01 – українська література**

Дослідження творчої спадщини Івана Франка з психоаналітичної точки зору, проведене у дисертаційній роботі Ван Сяююй є актуальним за рахунок необхідності перегляду і реструктуризації категорій неусвідомленого психічного у франкознавчому дискурсі. Адже за радянських часів розвиток психоаналітичного дискурсу творчості письменника було призупинено, і лише у 90–х роках минулого століття почав відроджуватися. Зважаючи на міжнаціональні культурологічні зв'язки Заходу і Сходу, актуальним є зміщення психоаналітичних ідей, концептів та компаративістичного дискурсу до метафізики художнього тексту І. Франка і нової китайської літератури.

І. Франко, Лу Сінь, Лао Ше, Мао Дунь, Го Можо та ін. стали провідниками національної ідеї та гуманізму ХХ ст., втілили цілу епоху в українській та китайській літературах відповідно. Саме тому дослідження Ван Сяююй є актуальним і викликає інтерес не лише серед фахівців-філологів чи психологів, але й широкого кола читачів та дослідників.

Тему дисертації Ван Сяююй затверджено й закординовано у відповідних наукових інстанціях. Її зміст і висновки цілком відповідають чинним вимогам. Роботу виконано в межах наукового напрямку кафедри української літератури імені академіка Михайла Возняка Львівського національного університету імені Івана Франка.

Композиційно наукова праця складається з анотації, вступу, п'яти розділів, поділених на підрозділи, висновків до розділів і загальних висновків

і списку використаних джерел. У цілому структура дисертації виглядає логічною, чітко вибудованою. Художня проза Івана Франка 1880 – 1900-х років аналізується у світлі визначеної проблеми з урахуванням сучасних літературознавчих уявлень про специфіку аналізу текстів.

У «**Вступі**» дисертації Ван Сяюю належним чином означила необхідні складові елементи: сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт і предмет наукового дослідження, що відповідає темі дисертації, уможливило досягнення поставленої мети й окреслених завдань; доцільно застосована методологія інтерпретації (зокрема використано психобіографічний метод З. Фрейда та Ш. Ференці, концепцію індивідуальної теорії особистості А. Адлера та його модифікований метод вільних асоціацій, порівняльно-типологічний, культурно-історичний, соціологічний та герменевтичний методи, а також теорію архетипів К. Г. Юнга). У «Вступі» також розкрито наукову новизну, практичну цінність роботи, поінформовано про апробацію результатів дослідження та публікації.

Зокрема, основні положення літературознавчої праці відображено у 15 одноосібних публікаціях (9 статей надруковано у фахових виданнях України, 2 статті – у наукових виданнях за кордоном та 4 – додаткові публікації), представлені виступами на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дисертація містить 220 сторінок (із них основного тексту – 168 сторінок). Список використаних джерел включає 180 позицій.

У **першому розділі** «Психоаналітичний дискурс франкіани: історія, теорія і перспективи» визначено й проаналізовано праці С. Єфремова, М. Мочульського, Д. Донцова, Л. Білецького, А. Франко-Ключко, В. Яніва, О. Кульчицького, Є. Маланюка, І. Денисюка, Т. Гундорової, Я. Мельник, Н. Зборовської, М. Ткачука, А. Печарського, М. Гнатюка та ін. Водночас дисертантка вибудовує й модель власного дослідження, яка прочитується на рівні невеликих узагальнень щодо літературознавчої думки Франківського періоду. До найбільш характерних можна віднести висновок авторки, що

психоаналітичний дискурс франкіани має міждисциплінарний характер і прочитується крізь призму психобіографії, соціальної психології, генеалогії, психоісторії української літератури, філософії, християнської етики, наратології тощо.

У **другому розділі** роботи «Психоаналітичні виміри художньої прози Івана Франка: методологічні засади» на високому науковому рівні дисертанткою розкрито зміст поняття «психоаналітичні виміри». На її думку, це поняття виникло на межі глибинної психології і літературознавства. У термінологічному сенсі воно ще недостатньо є обґрунтованим науковцями, однак вже з певною періодичністю використовується в літературознавчому дискурсі. У зв'язку з цим відзначимо одну зі складових новизни роботи, адже дотепер у вітчизняній науці не було дослідження, в якому б було охарактеризовано психоаналітичний дискурс франкознавства, його історії і розвиток, а також перспективні напрямки.

До художнього аналізу дослідниця залучає твори І. Франка «На дні», «Як Юра Шикманюк брів Черемош», «Терен у носі», «Сойчине крило», «Для домашнього вогнища» та ін. і робить логічний висновок щодо фрейдівського, адлерівського, фроммівського, франківського погляду зсередини, що характеризуються поширенням «едіпальної ситуації», «соціологічної адаптації», «феномену любові» та «індивідуального сенсу життя» людини.

Дослідниця розмірковує над проблемами міждисциплінарного наукового статусу психоаналізу у контексті франкознавства і доходить висновку, що «воно повинно ґрунтуватися і на зміні методологічної функції художньої парадигми Франкової белетристики, яка передбачає свій самостійний об'єкт дослідження, тобто “позасвідоме психічне”» (с. 78). Наукове мислення авторки спрямоване на використання «психотерапевтичної техніки» (методу вільних асоціацій, екзистенційної терапії, парадоксальної інтенції тощо) під час аналізу художніх творів митця.

Щодо **третього розділу** «Метаморфози любові в художній прозі Івана Франка 1880 – 1900-х років», то у ньому детально проведено фаховий літературознавчий аналіз художніх текстів з позиції феномену любові. При цьому дослідниця оперує психобіографічним методом, який дає змогу «дістати» з тексту замаскований і трансформований досвід внутрішнього «я» автора.

Дисертантка літературознавчо кваліфіковано розглянуто у творах перехід від однієї форми самоототожнення героя, прототипа, наратора, автора до іншої, що викликає кризу ідентичності у людських стосунках, її аналіз текстів обґрунтовано крізь призму класичного психоаналізу З. Фрейда та Ш. Ференці.

Аналізуючи праці В. Франкла, Е. Фромма, К. Горні, дисертантка констатує, що в тексті І. Франка оприявлено «важливий соціально-психологічний момент: індивідуум як суб'єкт стає об'єктом, його дія перетворюється на предмет, а «любляче» Его не віддає, а забирає» (с. 200). Результатом ретельного опрацювання художніх творів («*Voas constrictor*», «На дні», «Основи суспільності», «Для домашнього огнища») є позиція Ван Сяююй, що психоаналітичні виміри белетристики українського письменника «в аспекті відомої Фроммової дихотомії *-мати-* або *-бути-* оприявлюють не лише “сліди пам'яті переживань”, але й психологічні “закони генетичних злиднів”».

Наводячи думки сучасних критиків С. Павличко, Т. Гундорової, Б. Тихолоза, Р. Чопика та ін. про Франкову психодраму роздвоєної особистості, водночас дисертантка висловлює власну позицію. Її думка близька до трактування багатообразності «Я»-особистості: «Я-реальне», «Я-ідеальне», «Я – в очах інших» К. Горні, які за умови негативного соціального впливу зазнають порушення свого «нормального» функціонування. Ван Сяююй вважає, що «кризову ситуацію особистісного «Я» можна помилково сприйняти як його психічне роздвоєння. Адже Е. Еріксон довів, що розвиток індивідуума продовжується протягом усього життя, хоча стадії його

розвитку, будучи задалегідь обумовлені біологічними і сексуальними факторами, є певною мірою незмінними». Дослідниця заглиблюється у художній світ образів шляхом психоаналітичних інтерпретацій мікроепізодів, символічних деталей, об'єктивно відзначає й характерні риси психічної недуги («Великий шум»), робить висновок про суперечність любовних стосунків Франкових героїв і самого автора, «особливо це стосується, коли персонажі належать до різних сфер соціальної діяльності і національної приналежності» (Борис і Густя («Не спитавши броду»); Владко і Регіна («Лель і Полель»); Євген і Регіна («Перехресні стежки») тощо.

У **четвертому розділі** «Проблема людської деструктивності в художній прозі Івана Франка 1880 – 1900-х років» інтерпретовано феномен перенесення і психологічної реальності у творах письменника, розкрито поняття психічного неусвідомленого як джерела пізнання злочину. При цьому дисертантка застосовує концепції А. Адлера і неофрейдиста Е. Фромма, оперує поняттями «перенесення», «психологічної реальності». Заглиблюючись у площину тексту, дослідниця слушно констатує, що співвідношення цих понять стосується одних і тих самих особистісних та соціальних мотиваційних конфліктів, які можна звести до вислову «гроші – корінь зла». Цю позицію Ван Сяюю відстоює на прикладі творів «На вершкуні», «Основи суспільності», «Воа constrictor», «Для домашнього огнища», «На дні», «Панталаха» та ін. Ці твори, на думку дослідниці, є доказом тези Е. Фромма, що «людина перетворюється в товар», бо її проблема невротичної любові є «проблемою об'єкта», а не «проблемою здібності», а психічне неусвідомлене людини є джерелом пізнання її злочину.

Цікавим і водночас науково виваженим є аналіз дисертанткою проблеми людської деструктивності в криміногенному світі у творах Франка. Ван Сяюю розробляє спеціальну формулу абрагамсенівської концепції «потенційного злочинця». На прикладі творів «Микитичів дуб», «Для домашнього вогнища», «На дні» авторка прагне дослідити психічну поведінку героя-злочинця, який, на її думку є складною натурою, що має свої

різні деструктивні причини злочину: садистичні нахили, що межують із комплексом неповноцінності (Бовдур («На дні»); клептоманія (Панталаха в однойменному оповіданні); олігофренія із загостреною формою Едіпового комплексу Прокіп («Панталаха»); епілептичне божевілля (Баран «Перехресні стежки») та ін. Насамкінець Ван Сяюй підсумовує, що психічне неусвідомлене людини є джерелом пізнання її злочину.

П'ятий розділ дослідження «Художня проза Івана Франка 1880 – 1900-х років у контексті нової китайської літератури: психоаналітичні виміри» написаний дисертанткою у компаративному ключі, до контексту роботи залучено твори сучасних китайських письменників Лу Сіня, Лао Ше, Мао Дуня та ін. Він присвячений характеристиці полярності смислових «універсумів любові» та психоаналітичній інтерпретації індивідуального і соціального характеру персонажів у творах І. Франка і китайських письменників.

Розділ вражає оригінальністю, залученням у контекст фактичного матеріалу з сучасної китайської літератури. Відзначаючи особливості едіпальної, соціологізованої та архетипної антропології любові у Франковій белетристиці, крізь призму Франківського бачення і творів Мао Дуня, Лао Ше, Сюй Ді-шаня зроблено порівняльну характеристику текстів на рівні вивчення архетипів, які за К.Г. Юнгом, присутні у давніх релігіях різних часів і народів. Наприклад, «релігійно-світоглядні аналоги простежено в творах «Перехресні стежки» І. Франка та «Павук» Сюй Ді-шаня, в яких постають екзистенційні проблеми любові і ненависті, що в обидвох митців вирішуються по-різному». На думку дисертантки, в українського письменника «ненависть» і «страх» витісняють «любов» на несвідомі маргінеси неусвідомленого (Регіна, її трагічна доля), а в китайського – головна героїня Шан-цзе спромоглася простити свого судженого, виявивши до нього милосердя й жертвну любов.

Під час проведення аналізу дослідницею було зроблено оцінку релігійного сприйняття творів, визначено їх спорідненість: у І. Франка в

оповіданні «Як Юра Шикманюк брів Черемош» простежується даоське світосприйняття, а в оповіданні «Біля храму великої свободи» Лао Ше розкривається світобачення християнське.

Висновки у дисертації узагальнюють результати дослідження, логічно структуровані і відповідають змісту роботи. Окрім того, у них окреслено ті теоретичні та історико-літературні проблеми, які можуть стати предметом вивчення у подальших наукових розробках. Як підсумок аналітичного вивчення наукової студії Ван Сяюй цілком слушною є наша думка, що робота є першим достатньо обґрунтованим дослідженням історії і розвитку психоаналітичного дискурсу Франківської прози 1880 – 1900-х років, а тому може слугувати відправним перспективним моментом у розкритті психоаналітичних горизонтів художнього творчості І. Франка загалом.

Автореферат дисертації відповідає змісту роботи і встановленим вимогам щодо написання такого виду робіт.

Оцінюючи рецензовану дисертацію як наукову працю високого інтелектуального рівня, віддаючи належне ґрунтовності дослідження Ван Сяюй, висловлюємо кілька зауважень та зустрічних міркувань.

1. Серед науковців, які у своїх дослідженнях вивчали питання психоаналізу літературної творчості бажано було б принагідно згадати М. Євшана, які б поглибили теоретичні аспекти дослідження з позиції змістового наповнення поняття «психоаналітичні виміри».

2. Бажано було б у розділі 4.2 застосувати порівняльно-типологічний метод і провести паралель між творчістю І. Франка і Ф. Достоєвського.

Висловлюючи зауваження, варто зауважити, що вони мають рекомендаційний характер і не применшують принципово наукової цінності й очевидної ваги роботи Ван Сяюй. Вони можуть стати предметом дискусії під час засідання спеціалізованої ради, а також враховані під час подальших студій.

Назагал аналіз поданої до захисту дисертації (разом із авторефератом) дає достатньо підстав уважати, що вона є актуальною працею, котра містить

чітко сформульовану концепцію, детальну, самостійно віднайдену й осмислену аргументацію та науково обґрунтовані спостереження й узагальнюючі висновки. Крім того, робота цікава, логічно структурована, оформлена відповідно до чинних вимог.

Отже, дисертація Ван Сяююй «Психоаналітичні виміри художньої прози Івана Франка 1880–1900-х років», автореферат і публікації відповідають профілю спеціалізованої вченої ради К 26 053.22 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, усім вимогам пп.9-10 і 12-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 656 від 19.08.2015 р.).

Відзначаючи повноту й докладність розв'язання окреслених у вступній частині дисертації завдань і достовірність отриманих результатів, а також зрілу авторську концепцію і цілком сформований професіоналізм здобувачки як літературознавця, вважаємо вповні заслуженим присудження Ван Сяююй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

